

Příjemné nepravděpodobnosti Jarmily Novotné

Michaela Vostrellová



Pavel Kosatík

rozšiřování obzorů, nebo jak to nazvat, nemělo jen dobré stránky. Že dnes člověk sežene v podstatě jakoukoli nahrávku, je dobře i špatně zároveň. Já jsem byl jednu dobu ve svém cédéčkovém špajzu úplně stejným přepapaným konzumentem, jako když do sebe člověk valí jídlo.

Kdy a jak jste se dostal k tématu Jarmily Novotné a jaká byla cesta od nápadu ke shromáždování materiálů – od shromáždování materiálů k psaní? Jinými slovy proč právě Novotná a co vás přimělo k tomu, abyste práci o ní věnoval dva roky? Nejdřív, zhruba před deseti lety, jsem si zamínil Litěň u Berouna, obec, kde Novotná mezi válkami žila a kde strávila asi nejhezčí kus svého života. Bydlel jsem tenkrát nedaleko, v Letech u Dobřichovic, a při průzkumu okolí na kole se mi zalíbily ty líbezné krajinné vlnky, které okolo Litně jsou, pohled na Karlíštejn nečekanou optikou z dálky a shora, židovský hřbitov a i ten zámek s parkem, tehdy oboje v hrozném stavu. Dlouho jsem si o Novotné spíš snil, než četl a psal. Takový zvláštní dojem příjemné nepravděpodobnosti na mě z toho jejího životního příběhu padal. Byla z chudé rodiny, ale bavil se s ní vždycky každý a ona s ním. Člověk, když to viděl, si říkal: jasně, takhle sociálně rovně, z očí do očí, to má být. Ale nebývá, člověk dost často sám před světem cukne. Byl to pro mě takový příjemný česky-nečeský příběh.

Coby písničích autora mě na té látce taky dráždilo, že je vlastně neverifikovatelná tím materiálem, o který jde, tj. nahrávkami s hlasem Jarmily Novotné. Naprostá většina jich vznikla v době před stereem, tj. v technické kvalitě vyžadující víc představivosti, než jaké je současný většinový posluchač podle mě schopen. Většina těch nahrávek reprodukuje technickou bravuru. Přitom doboví recenzenti a fanoušci a fanynky to v dopisech psávali jasně: Pani Novotná, my při poslechu vašeho hlasu omdléváme, ta



Novinář, scénárista a spisovatel Pavel Kosatík je znám především díky svým knihám o Janu Masarykovi, Ferdinandu Peroutkovi a dalších velkých mužích českého 20. století. Svou poslední publikaci ale věnoval světu opery, i když politiku zcela neopustil. Ukázky z knihy o Jarmile Novotné jsme otiskli v minulém čísle, tentokrát přinášíme rozhovor s autorem.

Většina vašich čtenářů si vás s hudební tematikou nespojuje – jak byste popsal váš vztah k hudbě (posluchačský, aktivní, teoretický, ...)? Jako kluk jsem chodil sedm let do klavíru, ale je to pryč, nepokračoval jsem v tom. Od puberty jsem byl dvacet let srdcem rocker, v rovině hudby i sdíleného životního pocitu. K tomu jsem si postupně přibíral, jak se to dělá, další žánry, tak jak navazovaly. Ke klasické hudbě jsem se tak dostal od konce, tj. od dvacátého století, od minimalistů přes Messiaena a Coplanda dál proti času. Pamatuju si z té doby, že to



Zpívání v MET. Zleva Richard Tucker, Blanche Thebom, James Melton a Jarmila Novotná při benefičním galavečeru newyorské opery v březnu 1945



Zkouška na Mozartova Dona Giovanniho (MET, 1941). Zleva Bruno Walter, Bidu Sayao, Zinka Milanov, Tito Schipa, Ezio Pinza a Jarmila Novotná

vyjma úvodního foto a obálky © Zámek Litěň, z.s. a pozůstalost Jarmily Novotné



S manželem Jiřím Daubkem



Jarmila Novotná (vpravo) se sopranistkou Jeanette MacDonald a prezidentem MET Corneliem Blissem

krása nás přemáhá a hlavně vám ji věříme, že jde z vás a neodvádíte jenom výkon.

Z jakých zdrojů jste při psaní vycházeli? Základem byly archivy, živých pamětníků už moc není. Díky Georgu Daubkovi, synovi Jarmily Novotné, jsem měl možnost prostudovat si její pozůstalost, která je v Americe. V čase odloučení od svého muže, což bylo při jejím a jeho pracovním zaneprázdnění často, si psali několikastránkové dopisy denně. Dohromady jsou to tisíce stran, procházel jsem v životě řadu pozůstalostí, ale něco podobného jsem předtím neviděl. Z evropských archivů pro mě byly důležité hlavně prameny ke čtyřem rokům působení Jarmily Novotné v Berlíně (1929–1933). U Novotné se za vrchol většinou považují až její roky v newyorské Metropolitní opeře (1940–1956) a možná se trochu zapomíná, že Berlín před Hitlerem se dělil s Paříží o pozici hlavního města evropské kultury. A Novotná byla u toho, byl jsem rád, když jsem to mohl začít řadit do kontextu.

Jistě jste pečlivě prostudoval vzpomínky Jarmily Novotné, které vyšly už dvakrát knižně: Byla jsem šťastná – Jste schopný pro studování ostatních materiálů říct, jak dobrou měla Novotná sebereflexi? Paměti jsou zajímavý žánr, jejich hodnota se

neřídí tím, kolik je v nich takzvané objektivní pravdy, ale také spoustou jiných faktorů. Člověk do nich může dát v podstatě co chce a výsledek se hodnotí podle toho, jak s těmi kartami, které rozdál, sám zahrál. To se smí. Jarmila Novotná o memoárech snila mnoho let předtím, než je začala dávat dohromady. Nejpozději od roku 1948 žila, pokud šlo o domov, bez jakékoli satisfakce. Text může být v takové situaci tím jediným, co člověku zbude. Mě na jejich vzpomínkách trochu škádlilo, že je pojednala jako cestu od úspěchu k úspěchu. Jakkoli se mi zdálo, že tomu rozumím, říkal jsem si: co pak si vážně myslela, že v životě jde jenom nebo hlavně o tohle? Ale na čem měla v exilu lpět spíš než na svém vlastním osobním příběhu? Abych tedy odpověděl: mně její sebereflexe, tak ji v pamětech podala, nestačila. Ale nedivil jsem se ani jí neměl za zlé, že to udělala právě takhle.

Spolupracovali jste během práce na knize s odborníky – s Janem Králíkem, Yvetou Synek-Graff, Dagmar Peckovou... Jaké otázky jste s nimi diskutoval? Jan Králík nebo Yveta Synek-Graff Jarmilu Novotnou na rozdíl ode mě znali. Měli a mají ji rádi a mnoho let, déle než já, o ní přemýšlejí. Navíc jim, jak se mi zdálo, nevadilo zabývat se mými teoriemi. „Myslím si o ní to a to. Co si myslíte vy?“ To jsou pro autora nejlepší chvíle, když člověk, který je kompetentní, dostane chuť přemýšlet i o věcech, ke kterým kompetence možná ani neexistuje. Dagmar Pecková mi zase vysvětlila, jak pěvkyně dýchá a co v ní tón dělá, než jde ven, předtím jsem o tom četl, ale tohle bylo stokrát lepší.

I Vaše žena je muzikoložka a hudební publicistka. Předpokládám, že jste se hovorům o Novotné nevyhnuli...? Dita byla první čtenář, nejen hotového rukopisu, ale většinou i denních prací, tu proporci mezi „hudbou“ a „životem“ jsme u Novotné hledali celou dobu spolu. Metodou pokus/omyl, já to jinak ani neumím. Coby nehudebník jsem s profesionálkou hledal proporci, jakým tónem klást otázky, aby to bylo drzé a zároveň to neztrácelo smysl.



S ministrem školství Jaroslavem Stránským (1947)

Čím byla Jarmila Novotná jako osobnost českých dějin, odhlédneme-li od jejího pěveckého umění, výjimečná? Byla to průkopnice moderního ženského osudu. Nečekala, až na čem se chlapi usnesou, že jí to možná dají, ale šla a vzala si to sama, čímž ukazovala divákům: I vy můžete. A nebyla v tom sveřepá, prosazovala se tak, že vlastně nebrala jiným. Pak taky byla velmi profesionální, ve všem, co dělala. Tahle vlastnost se u nás myslím moc často nezduřazuje, zvláště u umělců, tam pořád často frčí takzvaný bohém, který neví, co dělá. Novotná to většinu svého života velice přesně věděla. Zнала jak tvorbu, tak její reflexi, o to spousta lidí stojí, ale komu se to doopravdy povede? Konečně se mi na ní taky líbilo, že byla schopná jet skoro čtvrt století podle programu, který jí dal na začátku T. G. Masaryk. Ona se skutečně, stejně jako třeba Firkušný, považovala za kulturní vyslankyni své země. A byla jí. Dnes se o to člověku skoro nechce mluvit, zní to pateticky, ale Novotná to žila jako normu.

Na rozdíl od Emy Destiniové jméno Jarmily Novotné u nás širší veřejnost nezná, ačkoli Novotná byla ve světě mnohem slavnější. Jak si to vykládáte? Úplně obecně, bez sou-



Plakát k filmu „The Search“



S ministrem zahraničí Janem Masarykem v létě roku 1947

vislosti s Destinnovou nebo Novotnou, bych navrhl, abychom neměli iluze o tom, že obraz, který máme o dějinách, je znázorněním nějaké spravedlivé hierarchie. Prosadí se to, co říkají lidé, které má člověk chuť následovat. Když nejsou, což se stává, vyhrává to, co se říká častěji. O Novotné se tady padesát let, za obou totalit, nemluvílo. Setrvačnost historického povědomí je obrovská, všichni v sobě pořád vlečeme jména, která nám ve škole nadiktovali do sešitu, když nám bylo deset. Jméno Novotné mezi nimi nebylo. Možná že už to tak bude pořád, minimálně jedna věc by se ale podle mě

měla zkusit. Ani Destinnová donedávna nebyla v obecném povědomí, pro mnoho lidí to změnil až Krejčíkův film Božská Ema. Novotné by film slušel, měla v životě dost situací, které literárně-faktografickým způsobem nejdou vyjádřit.

Láká Vás zabývat se i jinou velkou postavou české nebo světové hudby? Já to vždycky odvíjím od životního osudu, od těch karet, které člověk dostane a potom s nimi nějak, líp nebo hůř, hraje, jak už jsem to zmínil. Hudebníka na dohled zatím žádného nemám, ale to se může změnit během chvilky.

Často opakujete, že otázky jsou mnohdy důležitější, než odpovědi. Jaké otázky zůstaly po dokončení Vaší knihy nezodpovězené? Napadají mě ty, na které v archívech není odpověď, protože se nikdy žádná na papír možná z principu ani nemohla dostat. Třeba jak to bylo doopravdy mezi Novotnou a T. G. Masarykem. Existuje spousta dokladů o tom, jak ji prezident finančně podporoval, podobně jako i jiné, zvláště začínající umělce. Ale existuje taky zápis hradního úředníka o tom, jak z Hradu vyplatili zpěvaččina otce: na pokyn TGM mu sehnali galanterní obchod, který mu pak prezident z poloviny zaplatil – a stabilizoval tím jeho do té doby dost složitou situaci. To už je podle mě mnohem větší než běžná podpora pěvkyně při rozjezdu její umělecké dráhy. Bez citů mi to lidsky nedrží pohromadě, ale fakta jsem k tomu nenašel. ■



S Václavem Havlem (1991)